

2024-05-08 Nr. NV-1103

| | | | | |
|---|---|--|---|--|
| ĮSTATYMO PROJEKTAS Nr.: TAP-24-431(2) TAIS-24-7774 | | DĖL VAIKO TEISIŲ APSAUGOS PAGRINDŲ ĮSTATYMO NR. I-1234 2, 30, 36, 36³, 36⁴ IR 50 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR ĮSTATYMO PAPILDYMO 36⁶ STRAIPSNIU ĮSTATYMO BEI ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ KODEKSO 72 IR 589 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTU | | |
| | | Rengėjas | Svarstyta | Siūloma |
| Įtraukta į artimiausią Seimo sesiją | <i>Pasirenkama</i> <input checked="" type="checkbox"/> Taip <input type="checkbox"/> Ne | <i>Socialinės apsaugos ir darbo ministerija</i> | <i>Pasirenkama</i> <input checked="" type="checkbox"/> TAP <input type="checkbox"/> LRV pasitarimas <input type="checkbox"/> LRV posėdis <input type="checkbox"/> Nesvarstyta 2024-04-30 | <i>Pasirenkama</i> <input type="checkbox"/> Svarstyti TAP <input type="checkbox"/> Svarstyti LRV pasitarime <input checked="" type="checkbox"/> Svarstyti LRV posėdyje <input type="checkbox"/> Grąžinti tobulinti |
| Įgyvendina Vyriausybės programą | <i>Pasirenkama</i> <input type="checkbox"/> Taip <input checked="" type="checkbox"/> Ne | | | |

SPRENDŽIAMA PROBLEMA

Įstatymų patikslinimo būtinybę rengėjai sieja su poreikiu sustiprinti vaiko apsaugą nuo seksualinio smurto ar kitų vaiko teisių pažeidimų bei specializuotą pagalbą vaikams, galimai nukentėjusiems nuo seksualinio smurto.

- Šiuo metu Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (*Įstatymas*) yra nustatyti darbo su vaikais apribojimai, t.y. draudimas asmenims, pripažintiems kaltais už nusikaltimus žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ar kitus tyčinius sunkius nusikaltimus ar analogiškas veikas dirbti (taip pat užsiimti savanoriška veikla, verstis individualia veikla) vaiko teisių apsaugos, vaikų socialinės globos, švietimo, sporto, sveikatos priežiūros įstaigose ar užsiimti individualia veikla, jei ši veikla tiesiogiai ir reguliariais kontaktais yra susijusi su vaikais. Numatyta ir pareiga darbdaviui, prieš priimant asmenį į darbą ar prieš sudarant savanoriškos veiklos sutartį patikrinti, ar asmuo nėra teistas už šiuos nusikaltimus, t.y. gauti informaciją iš Įtariamųjų, kaltinamųjų ir nuteistųjų registro (*IKNR*).

Tačiau praktikoje įgyvendinant šias nuostatas susiduriama su iššūkiais – nėra aiškaus priežiūros mechanizmo, nenumatytas patikrinimų periodiškumas. Galiojantis teisinis reguliavimas taip pat neužtikrina, kad visi asmenys, padarę nusikaltimus, pvz., atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės esant laidavimui, negalėtų dirbti su vaikais ir kt.

Asmenis tikrinančių darbdavių skaičiai yra itin maži, atsižvelgiant į tai, koks skaičius asmenų dirba tiesioginį darbą su vaikais. Todėl išlieka didelė rizika, jog teisti už nusikaltimus asmenys, gali dirbti darbus ar vykdyti veiklas, kuriose yra tiesioginiai ir reguliarūs kontaktai su vaikais.

- Nors galiojantis teisinis reguliavimas suteikia teisę vaikams ir jų šeimoms gauti kompleksinę pagalbą (socialines, sveikatos priežiūros, švietimo, psichologines paslaugas ir kt.) bet kokio smurto prieš vaiką atvejais, tačiau praktikoje ne visada tokia pagalba yra užtikrinama – suteikiama per vėlai arba iš viso neužtikrinama. Todėl būtina nustatyti aiškius reagavimo į pranešimą apie vaiko teisių pažeidimą bei savalaikės specializuotos pagalbos teikimo algoritmus.

Šiuo metu specializuotos pagalbos vaikams, galimai nukentėjusiems nuo seksualinės prievartos ir išnaudojimo, ir jų šeimoms teikimo funkciją vykdo SADM pavaldumo globos namų „Užuovėja“ Vaikų, nukentėjusių nuo seksualinės prievartos, pagalbos centras. Dėl pagalbos centro paslaugų galimybę kreiptis turi tiek vaiko tėvai, tiek vaiko teisių apsaugos specialistai bei teisėsaugos institucijų pareigūnai, tačiau nėra aiškiai sureguliuota tvarka bei kriterijai, kada vaikui šią pagalbą privaloma suteikti.

Atlikus globos namų „Užuovėja“ funkcijų peržiūrą, anksčiau šioje įstaigoje teiktų kitų paslaugų (nepilnametėms motinoms bei jų vaikams, socialinė globa suaugusiems asmenims (moterims) su proto negalia ir jų vaikams) jau yra atsisakyta, t.y. liko tik minėto pagalbos centro, įskaitant ir jo edukacinio padalinio, teikiamos paslaugos. Šias paslaugas tikslinga perduoti Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai (*Tarnybai*), siekiant padidinti specializuotos pagalbos prieinamumą ir efektyvinti jų teikimą.

Rengėjai iš esmės pateikia taikius argumentus (remiamasi statistiniais duomenimis, institucijų atliktų patikrinimų duomenimis ir kt.) kodėl reikia spręsti šias problemas.

| |
|--------------------------------------|
| PROBLEMOS SPRENDIMO PRIEMONĖS |
| Pagrindinės siūlomos priemonės: |

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme:

- įtvirtinti draudimą dirbti su vaikais (taip pat užsiimti savanoriška veikla, atlikti praktiką, stažuotis, teikti paslaugas, verstis individualia veikla) asmenims, padariusiems nusikaltimus¹, bet atleistiems nuo baudžiamosios atsakomybės esant teisiniams pagrindams (laidavimui, kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius, lengvinančioms aplinkybėms, padėjus atskleisti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo narių padarytas nusikalstamas veikas ir kt.) (dabar – draudžiama tik tiems asmenims, kurie apkaltinamuoju teismo nuosprendžiu yra pripažinti kaltais padarius nusikaltimus).
- praplėsti darbo ar veiklos apribojimų veiklos sritis: įtraukti kultūros įstaigas ar organizacijas, teikiančias paslaugas vaikams (dabar – socialines, švietimo, sporto ir sveikatos priežiūros paslaugas vaikams teikiančios), juridinius asmenis, teikiančius paslaugas kitiems asmenims, tačiau kurių veikla tiesioginiais ir reguliariais kontaktais susijusi su vaikais. Detalizuoti „tiesioginio kontakto“ ir „reguliaraus kontakto“ turinį².
- įtvirtinti darbdavio (taip pat priimančiosios organizacijos, juridinio asmens, pasitelkiančio asmenį teikti paslaugas vadovo ar įgalioto asmens) pareigą prieš priimant asmenį į darbą įsitikinti, kad jam netaikomas draudimas, o pačiam asmeniui – pareigą turėti galiojantį neteisėto darbo su vaikais prevencijos kodą (QR kodas). QR kodo išdavimo ir naudojimo tvarką nustato Vyriausybė ar jos įgaliota institucija (numatoma – Informatikos ir ryšių departamentas (IRD), kaip ĮKNR valdytojas).
- numatyti darbdavio pareigą periodiškai tikrinti darbuotojų (taip pat savanorių ir kt.) QR kodo galiojimą (ne rečiau kaip 1 kartą per kalendorinius metus).
- numatyti teisę vaiko tėvams prašyti įstaigų vadovų ar įgaliotų asmenų informuoti ar jie, jų darbuotojai (savanoriai ir kt.) turi galiojantį QR kodą, o vadovams – pareigą tokią informaciją suteikti. Tėvai gali prašyti asmenų, vykdančių individualią veiklą ar teikiančių paslaugas jų vaikams, pateikti QR kodą, o šie privalo tai padaryti.
- numatyti veiksmus, kurių turi imtis darbdavys, nustatčius, kad darbuotojas (taip pat atliekantis praktiką, besistažuojuantis, savanoriaujantis, teikiantis paslaugas) yra teistas už nusikaltimus.
- nustatyti institucijas, atsakingas už šių nuostatų įgyvendinimo priežiūrą ir jų pažeidimų prevencijos vykdymą:
 - vaikų socialinės globos įstaigose – socialinės apsaugos ir darbo ministro įgaliota institucija (numatoma – Socialinių paslaugų priežiūros departamentas),
 - švietimo įstaigose – švietimo, mokslo ir sporto ministro įgaliota institucija (numatoma – Nacionalinė švietimo agentūra),
 - sveikatos priežiūros įstaigose – sveikatos apsaugos ministro įgaliota institucija (numatoma – Valstybinė akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnyba),
 - kitose įstaigose – socialinės apsaugos ir darbo ministro įgaliota institucija (numatoma: jei vykdoma savanoriška veikla, atliekama praktika, stažuojamasi, teikiamos paslaugos – Tarnyba; jei dirbama – Valstybinė darbo inspekcija).
- nustatyti skubesnį Tarnybos reagavimą į gautą pranešimą apie galimą vaiko teisių pažeidimą dėl galimo seksualinio smurto panaudojimą (ne vėliau kaip per 1 val.), detalizuoti specializuotos pagalbos turinį, poreikio vertinimą, teikimą ir kt.
- perduoti Tarnybai vykdyti šiuo metu globos namų „Užuovėja“ Vaikų, nukentėjusių nuo seksualinės prievartos, pagalbos centro vykdomą specializuotos pagalbos teikimo ir edukacinę funkcijas.

Administracinių nusižengimų kodekse (ANK):

- įtvirtinti darbdavių (taip pat priimančiųjų organizacijų, juridinių asmenų, pasitelkiančių asmenis teikti paslaugas ir kt.) vadovų ar jų įgaliotų asmenų, individualią veiklą vykdančių ir paslaugas teikiančių asmenų administracinę atsakomybę už Įstatymo reikalavimų nevykdymą, užtikrinant jos diferencijavimą, atsižvelgus į pavojingumą:
 - už priėmimą į darbą, leidimą atlikti praktiką, teikti paslaugas ir kt. neįsitikinus, ar asmeniui netaikomas draudimas ar už periodinio QR kodo netikrinimą – nuo 300 iki 500 Eur, pakartotinai – nuo 500 iki 1000 Eur.

¹ nusikalstamos veikos žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, dėl vaiko išnaudojimo pornografijai, pelnymosi iš nepilnamečio asmens prostitucijos, nepilnamečio asmens įtraukimo į prostituciją ar disponavimo pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas ar asmuo pateikiamas kaip vaikas, vaiko pirkimo ar pardavimo, taip pat dėl kitų tyčinių sunkių ar labai sunkių nusikaltimų ar analogiškų veikų, neatsižvelgiant į tai, ar teistumas yra išnykęs ar panaikintas.

² kontaktas – tiesioginis, jei asmuo turi galimybę likti vienas su vaiku arba užmegzti fizinį / emocinį santykį su juo; kontaktas – reguliarus, jei asmuo turi galimybę neatsitiktinai (daugiau nei 1 kartą) kontaktuoti su vaikais, nesvarbu, ar tai tie patys vaikai ar ne.

TEISĖS AKTO PROJEKTO DALYKINIO VERTINIMO PAŽYMA

- už pareigų nevykdymą, jei nustatoma, kad įstaigoje dirba, užsiima savanoriška veikla, atlieka praktiką, vykdo individualią veiklą, teikia paslaugas asmuo, teistas už nusikaltimus arba įvykdęs nusikaltimus, bet atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės – nuo 3000 iki 5000 Eur, pakartotinai – nuo 5000 iki 6000 Eur.
- įtvirtinti individualią veiklą vykdančio ir paslaugas teikiančio asmens, administracinę atsakomybę, siekiant išvengti situacijų, kai toks asmuo teikdamas paslaugas tik fiziniams asmenims, gali piktnaudžiauti fizinių asmenų pasitikėjimu ir likti visiškai nebaudžiamas, net ir identifikavus, kad jis vykdė jam draudžiamas veiklas – nuo 300 iki 500 Eur, pakartotinai – nuo 500 iki 1000 Eur.
- įtraukti numatytas įstaigas, atsakingas už Įstatymo reikalavimų įgyvendinimo priežiūrą ir pažeidimų prevenciją, į sąrašą subjektų, galinčių pradėti administracinio nusižengimo teiseną ir surašyti administracinio nusižengimo protokolus.

Numatoma įsigaliojimo data – 2024-11-01.

Rengėjų pasiūlytos priemonės yra tikslingai nukreiptos į pagrindinių įvardytų problemų sprendimą ir veiksmingai jas įgyvendinus, galima tikėtis teigiamo poveikio.

IGYVENDINIMO MECHANIZMAS

Rengėjai numato pereinamąsias nuostatas dėl QR kodo gavimo / tikrinimo: įsigaliojus įstatymui asmenys privalės gauti jį ne vėliau kaip iki 2025-01-31; darbdaviai kodo galiojimą pirmą kartą turės patikrinti iki 2025-04-30.

QR kodo realizavimui numatoma sukurti elektroninę erdvę – el. paslaugų portalą unikalaus QR kodo, kuriame užšifruojami asmens duomenys, išdavimo, jo galiojimo patikrinimo ir panaikinimo paslaugoms įgyvendinti (panašiai kaip užsieniečių skaitmeninis leidimas laikinai gyventi Lietuvoje, kurio duomenų teisingumą ir leidimo galiojimą galima patikrinti Migracijos departamento interneto svetainėje arba kaip skaidriai dirbančiojo asmens identifikavimo kodas, kurio galiojimą galima patikrinti Sodros interneto svetainėje).

Asmuo, norintis gauti QR kodą sukurtame el. paslaugų portale (bet kuriuo metu) ar besikreipdamas į IRD turės pateikti prašymą (nemokama paslauga). Jei asmeniui netaikomi apribojimai, jam suformuojamas QR kodas, kurį asmuo išsaugoja skaitmeninėje erdvėje (telefone, kompiuteryje) ar atspausdina pdf formatu. QR kodo (jame užfiksuotų duomenų) galiojimą galima būtų patikrinti įėjus į sukurtą el. paslaugų portalą (nemokama viešai prieinama programėlė) ir telefono ar kt. įrenginio, turinčio kamerą, pagalba, nuskenavus QR kodą. QR kode užšifruoti duomenys automatiškai atnaujinami pagal ĮKNR duomenis. El. paslaugų portale siūloma įdiegti ir periodinio QR kodo patikrinimo funkciją, kuri užfiksuos, kada darbdavys tikrino darbuotojo, savanorio ir kt. kodo galiojimą: darbdavys, pateikiant savo darbuotojų, savanorių ir kt. sąrašą per el. paslaugų portalą galės patikrinti jų QR kodų galiojimus. Taip pat, darbdavys gaus automatinis pranešimus apie pasikeitusį jo darbuotojo QR kodo statusą, kas sudarys sąlygas darbdaviui tikrinti automatizuotu būdu. Tikimasi, tokio naujo įrankio sukūrimas ženkliai supaprastins priežiūros procedūras, nes priežiūrą vykdančios institucijos matys žymes (užfiksuotą datą), kada darbdavys, priimančioji organizacija tikrino savo darbuotojų, savanorių ir kt. QR kodų galiojimus. Taip pat, el. paslaugų portale numatoma įdiegti užklauso paslaugą priežiūrą vykdančioms institucijoms, t.y. ši institucija galės užklausti IRD informacijos ar atitinkamas darbdavys tikrino savo darbuotojų QR kodų galiojimus, kada tikrino, kiek kartų tikrino, taip pat, ar buvo darbdaviui siųsti pranešimai apie jo darbuotojų kodo statuso pasikeitimus, jei buvo, ar jis perskaitė pranešimus.

Įstatymų projektams įgyvendinti papildomų valstybės biudžeto lėšų reikės QR kodo sudarymo ir tikrinimo sprendimui bei reikalingoms el. paslaugoms sukurti – 154 tūkst. Eur (apskaičiuota remiantis užsieniečių skaitmeninio leidimo laikinai gyventi Lietuvoje sukūrimo pagrindu). Lėšos suplanuotos pagal programą Vidaus reikalų valstybės informacinių išteklių valdymas.

Dėl specializuotos pagalbos funkcijų perdavimo Tarnybai, finansavimo poreikis iš valstybės biudžeto lėšų nesikeis. Pitarus Įstatymo projektui, globos namai „Užuovėja“ bus reorganizuoti, ją prijungiant prie Tarnybos.

Globos namų „Užuovėja“ darbuotojams (iš viso 25) bus pasiūlyta pereiti dirbti į Tarnybą.

Rengėjai yra atlikę siūlomų priemonių, susijusių su naujų reikalavimų įstaigoms ir organizacijoms taikymu, įvertinimą bei ūkio subjektų administracinės naštos ir prisitaikymo prie reguliavimo įvertinimus (prisitaikymo išlaidos sudaro apie 36,8 tūkst. Eur). Darbdaviams ir asmenims, veikiantiems pagal individualią veiklą, įstatymų projektais nesukeliama didelė administracinė našta, kadangi iš esmės teisinis reguliavimas jų atžvilgiu nekeičiamas (šiuo metu jau yra numatyta pareiga tikrinti asmenis prieš priimant į darbą). Be to, darbdaviams, organizacijoms, taip pat

TEISĖS AKTO PROJEKTO DALYKINIO VERTINIMO PAŽYMA

prižiūrinčioms institucijoms sukuriama pagalba įrankiais (*automatizuotas teistumo patikrinimas, e. paslaugų portalo funkcionalumas*), kurie reikšmingai mažina administracinę naštą.

STEBĖSENA

Rengėjai numato, kad siekiant užtikrinti nuostatų dėl apribojimų dirbti su vaikais įgyvendinimo stebėseną, kasmet bus rengiamos ataskaitos nacionaliniu / regioniniu lygiu ir stebima kokią įtaką pasiūlytų priemonių įgyvendinimas turi vaiko teisių apsaugai, ar jos yra tinkamos ir kt.

TEISĖS AKTO PROJEKTO DERINIMAS

Įstatymų projektai suderinti su suinteresuotomis institucijomis, tikslinti pagal Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės 2024-04-26 išvadoje Nr. 997 ir Socialinės politikos grupės 2024-04-29 pažymoje Nr. 1001 pateiktas pastabas.

Rengėjams siūloma įvertinti Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės 2024-05-08 išvadoje Nr. NV-1101 pateiktus pasiūlymus ir, esant poreikiui, patikslinti Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo projektą ar (ir) Įstatymų projektų aiškinamąjį raštą iki teikiant pasirašyti Ministrui Pirmininkei.

Rengiant Įstatymų projektus buvo organizuojami tarpžinybiniai pasitarimai su kitų suinteresuotų ministerijų ir institucijų atstovais.

QR kodų išdavimo / tikrinimo, numatomų apribojimų dirbti su vaikais priežiūros įgyvendinimo mechanizmas ir įrankių darbdaviams bei priežiūros institucijoms el. erdvėje sukūrimo galimybės aptartos kartu su Vyriausybės kanceliarijos (Valdysenos departamento ir kt.) atstovais, IRD, ŠMSM, Nacionaline švietimo agentūra bei kitomis suinteresuotomis institucijomis (*sutarta dėl papildomų el. įrankių įdiegimo naujai kuriamame el. paslaugų portale, sudarysiančių sąlygas darbdaviams tikrinti QR kodų galiojimą, o priežiūros institucijoms vykdyti priežiūros funkciją automatizuotu būdu*).

PAŽYMĄ PARENGĖ

Daiva Buivydaite-Garbštienė

Socialinės politikos grupė, vyresnioji patarėja